

Komplexnost — základní předpoklad zvyšování vlivu vojenskoodborné činnosti na efektivnost ideologické práce v PVOS

Kritizujeme-li nízkou efektivnost ideového působení, jinak vyjadřujeme skutečnost, že jeho kvantita (např. plnění stanovených norem ideologické práce) nepřerůstá v potřebnou kvalitu — změnu myšlení a jednání lidí. Jinými slovy říkáme, že **vynaložené úsilí nepřináší odpovídající výsledky**, že ani velké množství opatření a akcí ještě není zárukou dosažení vytyčených ideově výchovných cílů.

Příčiny nízké efektivnosti ideologické práce je možné (mimo jiné) vidět v tom, že:

- není cílevědomá, což vyplývá z toho, že neznáme dobře kvality lidí, na které působíme, a podmínky, ve kterých žijí a jež ovlivňují ideologický proces,

- nevytyčujeme konkrétní, reálné cíle ideologické práce a nevolíme adekvátně její obsah, formy a metody,

- ideologické působení proto není diferencované, trpí značnou obecností a tudíž ani velké množství využívaných forem a přijímaných opatření nepřispívá ke kvalitě naší práce,

- ideologická práce v konkrétních podmínkách tvoří tudíž systém, akce na sebe nenavazují, řada z nich je zbytečná, bez efektu.

Proto je nutné hledat cesty k vyšší (nebo lépe vysoké) efektivnosti ideologické práce i v rovině **metodologické a metodické**,

v rovině kvality vlastního ideologického procesu, a to přesto, že jde o praktický úkol. Avšak, jak uvedl M. Gorbačov: „... žádná sebevýznamnější praktická otázka nemůže být vyřešena, když nebude teoreticky objasněna a zdůvodněna.“

Analýza příčin nižší efektivnosti ideologické práce ukazuje na to, že v jejím procesu využíváme relativně mnoho forem.

Vedení snahou zapojit do ideologického procesu všechny formy ideologické práce nejsou zatím velitelé, ZVP a propagandistické kádry schopni přejít od převážně extenzivního přístupu k jejímu zaměření a provádění podle hesla „nic nelze vynechat“ k intenzivnímu působení.

K tomu do jisté míry přispívá i skutečnost, že kvalita ideologické práce je někdy posuzována podle množství opatření s účastí na nich i centrálně vytyčené normy bez možnosti např. PO svazku či svazu je podle konkrétních podmínek upravit. V posledním období je patrná tendence tuto situaci změnit. Věcně to vyjádřil generálmajor Lokajíček slovy: „... formální je tvrdošíjně lpět na dávno předem stanovené tematické ideologického zaměstnání, když od té doby došlo k novým událostem, jevům a změnám ... Propagandista se nesmí bát operativně doplnit nebo změnit téma a pružně použít takových forem ideově výchovného působení, které umožňují

bez prodlení reagovat na aktuální situaci.“ (Lokajček, V.: Úzce spojujete ideologickou práci s životem vojsk. Lidová armáda, 1987, č. 10, s. 388.)

Cesta k vysoké efektivnosti ideového působení tedy nevede přes zvyšování objemu ideologické práce, ale spíše přes kvalitu jejího provádění.

Ideologická práce v ČSLA představuje ucelený systém. Vydeme-li z toho, že **kvalita jakéhokoli systému je dána charakterem vnitřních vztahů mezi jeho prvky**, je potřeba využívat nástroje, který umožňuje tyto vztahy zlepšit a optimalizovat. Tím je komplexní přístup.

Prakticky to znamená, že v konkrétním případě budeme v rámci systémů ideologické práce vymezené Všeob-sm-15 využívat pouze takových forem a metod, které umožní při vynaložení nejmenšího úsilí dosáhnout vytyčených cílů.

Cesta k vyšší kvalitě ideologické práce vede přes **dynamická a tvůrčí vnitřní uspořádání jejich základních součástí** — teoretické činnosti, komunistické propagandy, politické agitace a KVC tak, aby odpovídalo vytyčeným cílům a úkolům ideové výchovy, ale i bojové a politické přípravy.

V současné době v podmínkách PVOS zděrazňujeme dvě roviny uplatňování komplexního přístupu k ideologické práci.

Za prvé je to v rovině **všestranného přístupu** k řešení problémů ideologické povahy. Touto cestou je ovlivňována efektivnost do jisté míry **zprostředkovaně**, a to tím, že objekt našeho působení a podmínky, v nichž úkoly plní, posuzujeme **v celé šíři vztahů, které mohou mít na ideologický proces vliv**.

Žel tato rovina chápání komplexnosti často převažuje. V praxi se to projevuje v tom, že za míru komplexnosti je považován rozsah postižených vlivů a faktorů, které proces ideologické práce buď v pozitivním, nebo negativním smyslu ovlivňují. V konečném důsledku to vede k již kritizovanému stavu, kdy množství akcí a opatření je ceněno výše, než kvalitativní ukazatelé — výsledná úroveň myšlení a jednání lidí.

Druhou rovinou komplexního přístupu, která **přímo** ovlivňuje efektivnost ideologické práce, je optimalizace jejího procesu.

Obsahem komplexnosti ideologické práce v tomto smyslu je:

— poznávání ideové úrovně příslušníků PVOS, na které působíme, připravenost ideologického aktivu plnit zadané úkoly a vymezení základních problémů ideologické práce v konkrétních podmínkách,

— vytyčení cílů, obsahu a zabezpečení jednotného zaměření ideologického působení v útvaru nebo štábu,

— podle podmínek diferencovaný výběr ze všech forem, metod a prostředků ideologické práce a jejich využívání podle zaměření a funkce tak, aby tvořily celistvý systém a vzájemně se v obsahu doplňovaly,

— zajištění jednotného a koordinovaného působení všech subjektů ideologické práce při ovlivňování příslušníků PVOS.

Takto vymezený obsah komplexnosti ideologické práce má svou metodologickou hodnotu v tom, že dává návod, jak postupovat při její realizaci.

V prvé řadě vytyčujeme požadavek všestranného poznání nejen objektu, ale subjektu ideologického působení a na tomto základě umožňuje zjistit, v čem se liší např. vědomosti lidí od učebních cílů probírané tematiky. V neposlední řadě, do jaké míry jsou vedoucí konkrétní formy či ideologický aktiv schopni tyto cíle realizovat. Stranou pozornosti nezůstávají ani podmínky, které výrazně tento proces determinují. Takto se stává ideologická práce reálnou a její vliv je diferencován. Touto cestou se vyvarujeme známého „přesvědčování přesvědčených“ a naopak nezůstanou stranou pozornosti nezodpovězené otázky, které si lidé kládou.

Uvedená prvotní analýza je základem cílevědomosti a promyšleného využívání forem a metod ideologické práce.

Díky ní jsou vytyčované cíle a z nich vyplývající obsah optimalizovány v tom smyslu, že je přizpůsobíme konkrétní skupině lidí, na niž působíme, ale i úkolům bojové a mobilizační pohotovosti i pohotovostního systému.

Komplexní přístup k ideologické práci se nejvýrazněji projevuje v dalším kroku, kdy po všestranném zvážení všech možností vybíráme a zabezpečujeme využívání těch forem, metod a prostředků, podle jejich zaměření a funkce, které zabezpečí efektivní splnění cílů ideologické práce (v tomto smyslu i zabezpečení úkolů bojové pohotovosti, bojové a politické přípravy i výchovy lidí). V této fázi je velmi důležité, aby vybrané formy, metody a prostředky tvořily celistvý systém. To znamená, že nás v konkrétním případě musí zajímat např. **vztah mezi formami propagandy, agitace, ale i KVC, či jinými opatřeními**. Jde totiž o to zabezpečit, aby se nepřekrývaly, ale doplňovaly.

Tato fáze zabezpečování komplexního přístupu je, jak potvrzuje praxe, nejsložitější. Především v ní se projevuje nezdramá rutina, neschopnost a v řadě případů ne-

chut změnit způsob myšlení, a to i u propagandistických kádru a ideologického aktivu, jenž má vysokoškolské technické vzdělání. Komplexní přístup vyžaduje vedle analýzy i syntézu, což umožňuje poznat stav přetvořit, vyvodit z něj odpovídající závěry pro praxi. Pro řadu příslušníků ideologického aktivu včetně propagandistů se však jeví jako pohodlnější nářkat nad šifkou a složitostí úkolů ideologické práce, popřípadě se vymlouvat, že jejich povinností je plnit vše. Na druhém pólu stojí ti funkcionáři, kteří si vysvětlují komplexnost ideologické práce po svém. Neplní Směrnice pro ideologickou práci v ČSLA, stanovené normy a využívají základem forem izolovaně. Jde jim jen o to, aby měli co nejméně práce. Při zjištění nedostatku argumentují tím, že uplatňují komplexnost. Zapomínají však, že komplexnost se v žádném případě nerovná živelnosti. Ze každé absence určité formy musí být podložena a diferencovaný přístup k obsahu např. při PSM musí být schválen nejméně na přípravě vedoucích propagandistou útvaru.

Poslední požadavek komplexního chápání ideologické práce vyplývá z jejich vazeb na život lidí a plnění ostatních úkolů. Jde o zabezpečení jednoty ideové výchovné vlivu všech činností a v tomto smyslu i o koordinaci úsilí jeho subjektů.

Praxe je bohužel taková, že ti funkcionáři, kteří se (počínaje nejnižšími stupni) bezprostředně nepodílejí na provádění organizovaných forem ideologické práce, zpravidla neznají, jaké jsou v daném období vytyčené ideové výchovné cíle, jaké jsou její základní problémy. To ve svém důsledku vede k tomu, že o něco jiného usilují např. vedoucí PSM a vedoucí ostatních odborných zaměstnání. I když si obě skupiny vytyčily správné cíle, jejich úsilí se třífíčí.

Proto je naším cílem, aby se zvýšila koordinace jednotlivých subjektů ideologického vlivu, zejména cestou informovanosti o ideologických aspektech výchovy a plněních úkolů.

Tím se dostávám k jádru problému, který vlastně vzniká z přirozené dělby práce. Jeho výsledkem je, že velká část vysokoškolsky vzdělaných odborníků (v podmínkách PVOS převážně technického zaměření) zůstává stranou procesu ideového působení nebo si v něm obtížně hledá své místo, což se odráží v jeho celkové efektivnosti.

Systém ideologické práce je totiž otevřený a předpokládá se, že její obsah bude obohacován i jinými faktory, pro což

mají, aniž si to funkcionáři uvědomují, nejlepší předpoklady. Z určitého pohledu je možné totiž podmíněčně vymezit dvě roviny ideologické práce. První z nich je **ideová výchova jako její jádro**, ve kterém převažují naukové a výchovné aspekty, především však formování vědeckého světového názoru a komunistického přesvědčení. Proto je v ní více využíváno forem a metod komunistické propagandy a kulturně výchovné činnosti (patří sem i základní formy politické přípravy). **Ideová výchova tedy vytváří potenciál pro jednání lidí, který se v konkrétních případech aktualizuje.** Avšak vedle toho existují **ideologické aspekty** běžné plněních úkolů, které jsou-li zjištěny, mohou významně přispět k ideové výchově.

V tomto smyslu můžeme hovořit o ideologickém zabezpečování úkolů. V podmínkách PVOS mezi takové aspekty můžeme počítat:

- působení pohotovostního systému, především náročnost plněních úkolů bojové služby a internacionální odpovědnosti i na střežení vzdušné hranice,
- ošetřování techniky — technologické postupy a kázeň při jejich dodržování,
- vysokou nasycenost bojovou technikou a systémy včetně automatizovaných systémů velení.

K tomu je potřeba podotknout, že jsou základní a podle druhu vojska nabývají na nejrůznějších podobách.

Jestliže v prvním případě hovoříme o vytváření potenciálu, druhá rovina představuje takové ideové působení, které bezprostředně mobilizuje lidi k činu, má výrazně akční (organizační) charakter.

Ideový náboj činností spojených se střežením vzdušného prostoru spočívá v jejich bezpodmínečnosti, často vyjadřované heslem „V PVOS nesmí být nesplněného úkolu“.

K tomu přistupuje i jejich náročnost služby a obtížnost překážek, které musí příslušníci PVOS překonávat. Jednoznačně je možné říci, že v tomto směru se v jejich jednání projevuje vysoká úroveň uvědomění si místa a úlohy, kterou plní, internacionální odpovědnosti, kterou cítí za střežení západní hranice socialistického tábora. V této souvislosti je nutné připomenout pro ideologickou práci velitelů, ale i ostatního aktivu důležitou skutečnost, že zejména mladí příslušníci útvarů k němu dospívají často živelně. Proto o motivech svého jednání, jak ukazují prověrky politické přípravy, obtížně vypovídají. O to více musíme s tímto charakterem uvědomění počítat a jak již bylo řečeno „nepřesvědčovat

presvědčené", ale jejich myšlení cílevědomě formovat a usměrňovat.

V PVOS jsme hrdí na to, že i v míru, v pohotovostním systému plníme bojový úkol. Přesto však reálný nepřítel viděný přes obrazovku radiolokátoru nebo stanice navedení, řada "ostrých" opatření na státní hranici po určité době vedou k částečnému oslabení bdělosti a ostráživosti: činnost, která zpočátku výrazně působila výchovně, tento náboj ztrácí.

Lidé jsou vycvičení, vědí proč je nutné být nepřetržitě připraven k odrazení agresora, a přesto se u nich vyskytují rezervy v kvalitě práce, ustrnuli na určité úrovni, podleli sebeuspokojení.

To znamená, že musíme posílit ve vojenskoodborné činnosti ty faktory, které zvýrazňují její politický význam, a především je zbavovat formalismu a rutiny a efektivně učit lidi tomu, co skutečně potřebují k boji.

Nemálo času a u některých zejména technických odborností můžeme hovořit, že tvoří jádro jejich činnosti, zabírá ošetřování techniky. Bez nadsázky je možné říci, že zejména technologické postupy (předepsané práce na technice) mají svou ideologii, **formují myšlení lidí**. Naše zkušenosti ukazují na to, že např. technik či operátor, který plní své odborné povinnosti vzorně (to znamená dodržuje technologickou kázeň či kázeň bojové služby), porušuje základní řády, dopouští se běžných kázeňských přestupků. Z toho vyplývá závěr, že na jedné straně se nám pozitivní vlastnost nepodařilo transformovat do jiné oblasti, na druhé je potřeba se zamyslet nad tím, zda odborný výcvik a praxe nenese stopy technokratismu, zda není přeceňován význam techniky a činností s ní spojených.

V neposlední řadě má "svou ideologii" služba v jednotkách, které jsou vysoce nasyceny bojovou technikou, a zejména přitom přicházejí příslušníci PVOS do kontaktu se systémy automatizovaného velení.

Daří-li se nám zjišťovat ideologické aspekty konkrétní činnosti, umožňuje to na tomto základě lépe připravovat lidi na přijetí úkolů a jejich plnění. V tomto směru nás musí zajímat, jak na ně budou působit, jaké změny v myšlení jednotlivce, ale např. i veřejném mínění vyvolají (nebo mohou vyvolat). V jakém vztahu jsou požadavky na lidi kladené v souladu s jejich potřebami a zájmy.

Takovýto pohled na ideologickou práci (při respektování všech leninských principů) přispívá ke zvyšování její efektivnosti v tom smyslu, že je úzce přimknuta k životu, umožňuje absenci propagandistických forem např. v situaci, kdy sama činnost mobilizuje více než jakákoli byt' sebevýznamnější slova.

Komplexní přístup k ideologické práci zabezpečuje dialektickou jednotu ideové výchovy a ideového působení vojenskoodborných činností. Umožňuje cílevědomě vybrat tu formu či prostředek, který v dané situaci přinese nejlepší výsledky. Můžeme hovořit o třech fázích vzájemného působení.

V první je rozhodující, jak lidem význam činnosti objasníme, ve druhé fázi nabývá vrchu sám obsah činnosti a posléze přichází rutina, protože se postupně ztrácí politická motivace, činnost zevšední. O této zkušenosti svědčí neplněné úkoly pohotovostního systému PVOS, letecké nehody či poškození techniky.

Proto je potřebné ideové motivy obnovovat, usilovat o to, aby každá činnost vojáků i důstojníků byla smysluplná. Uplatňování komplexnosti vytváří tlak na upevňování jednoty ideologické a organizátorské práce. Na to, aby se potenciál vytvořený v ideové výchově mohl aktualizovat při plnění úkolů zabezpečování bojové pohotovosti, ale i v ostatních oblastech života, aby ideologická práce plnila ve vztahu k praxi metodologickou (či metodickou) úlohu.